

45. Kálló Iván bukaresti követ jelentése Kállai Gyula külügyminiszternek a partiumi körútján tapasztalatról. (Részlet.) Bukarest, 1950. szeptember 21.

Szigorúan bizalmas!

/1950.szig.biz.

F. hó 13-án a vízügyi delegációval, melynek magyar részről vezetője vagyok, helyszíni szemlére mentünk az Erdélyben levő folyók vidékére, így több vidéki helységben fordultam meg, és alkalmam volt olyan tájékozódásokra, melyek feleletet adnak sok kérdésre, melyeket eddig nem ismertem és úgy hiszem, a Központ részére is hasznosak lesznek. Különösen tekintettel az Erdélyben élő magyarság helyzetére.

Utunk Sztálinváros¹, Nagyszeben, Nagyvárad, Kisjenő (Arad megye), ismét Nagyvárad, Nagyszalonta, Szatmárnémeti, Nagybánya, Kolozsvár és Bukarest. Eddigiek során nem volt eléggé világos, hogy román részről miért kerülik az alkalmat arra, hogy bárki, így a magyar követ is, vagy a követség bármelyik tagja vidékre utazhasson.² És miért akadályozzák, hogy Magyarországra utazhassanak a Romániában lakó magyarok, és Magyarországról se utazzanak Erdélybe, illetve Romániába. Amerre csak mentünk saját követségi autónkkal, melyen rajta volt a címeres zászló, óriási meglepetést és feltűnést keltettünk. Lehet hogy az hiba volt, hogy autónkon ott volt a zászló, de véleményem szerint így jobban megmutatkoztak az egyes területeken, különösen a magyar többségű vidékeken a sovinizmusnak a határozott jelei és így világosabb vált a helyzet.

Nagyváradon óriási tömeg vette körül az autónkat. Látható volt az, hogy milyen helytelenül reagált a tömeg arra, hogy a magyar követ Nagyváradon van, és autóján a nemzetiszínű zászló. Sietnünk kellett az autót garázsba vinni, mert egészen kellemetlen volt, hogy megszólítottak bennünket, gépkocsivezetőnket és igen sokan egyenesen azzal jöttek, „jaj hogy miért nem lehet Budapestre menni? Igaz, hogy megnyitják a határokat?” „Igaz, hogy határkiigazítás lesz?” Bizonyítani akarták, hogy igaz és hogy mi azért vagyunk ott, csak idő előtt nem akarunk róla beszélni. Beszéltem egy petrojeni [*sic!*] munkással, aki szüleinek látogatására utazott Nagyváradra. Megkérdeztem, hogy élnek Petrojenben [*sic!*], azt válaszolta, hogy minden jó volna, csak a fizetés nem elegendő a drágasághoz viszonyítva. Elmondotta, hogy azon a vidéken is rengeteg sok magyar él, a magyarok lelkesen és szorgalmasan dolgoznak, nagyon sok közöttük a sztahanovista és ez igen nagy megbecsülést eredményez a magyarság számára. Elmondotta, hogy a román elvtársak szívesen engedik a magyarokat vezető funkcióba, annál is inkább, mert a magyarok jobban megfelelnek, a magyarok feltűnő módon igyekeznek, hogy minden helyen megfeleljenek. Ilyen esetben bizonyos versengés is kialakul a románokkal szemben, a románok között sok a közömbös, a hanyag, és a tanulásban sem törekszenek úgy mint a magyarok. Az ilyen románok nem magukban látják a hibát, hanem a magyarokat kritizálják és igyekeznek hangulatot kelteni a magyarsággal szemben. Ilyen esetben a Párt részéről sem mindig tudják megtalálni a leghelyesebb megoldást és nem tudják leszerelni az ilyen magatartású románok helytelen magatartását. [...]³

¹ Brassó hivatalos neve 1950–1960 közt.

² 1949. május 5-től a bukaresti külügyminisztérium korlátozta az összes külföldi diplomáciai képviselőt beosztottnak a Románián belüli utazását.

³ A kihagyott részben a beszélgető-partner (egy zsil-völgyi bányász) úgy véli, hogy „a magyarok részéről is, és a románok részéről is egy állandó egymást kritizálás folyik, az együttműködés még nagyon messze van attól hogy jónak lehessen mondani.” Ugyancsak kihagytuk Kálló követnek a kisjenői párttitkára folytatott beszélgetéséről írottakat. A párttitkár egyébként értetlenkedett, hogy „miért nem történik a határforgalom rendezése terén valami, mert Kisjenőn szinte általános az a vélemény, hogy a Szovjetunióknak kellene közbelépni, hogy Magyarország és Románia között szüntessék meg a határzárlatot, sőt arról is beszélnek, hogy töröljék el a határokat.” Az volt ezzel

Nagyszalontán hasonló volt a helyzet. Itt is megmutatkozik a tömegekben a türelmetlenség. Közel vannak a határhoz, és egyesek akik minden körülmények között át akarnak jutni Magyarországra, megkísérlik illegálisan átjutni, és állítólag ez miatt túl szigorúan büntetik őket, legálisan pedig még olyannak sem sikerül átjutni, aki egyébként pártvonalon nagyon komoly funkciót tölt be. [...] ⁴

Szatmárnémeti volt a következő állomásunk, itt mutatkoztak meg a sovinizmusnak a legkomolyabb jelei. Megfigyeltem egy főmérnököt érkezésünk után 5 perccel, aki a bábészkodó tömegben beszélt. Varga nevű magyar volt, és azt magyarázta, hogy „eddig én sem hittem – mondotta –, hogy lesz határkiigazítás, de most már biztos, mert már itt a bizottság” és azt is magyarázta a körülötte állóknak, hogy „lám ezért nem lett Szatmárnémeti tartományi központ, mert Szatmárnémetit visszacsatolják Magyarországhoz”. A Magyar Népi Szövetség helyi titkárával beszélgettem, aki jelen volt a fogadtatásunknál; ő magyarázta meg nekem, hogy ez általános hangulat és – mondotta – hogy alig tudnak ezen a téren valamit csinálni. A román elvtársak nagyon kényes helyzetben vannak látva ezt a hangulatot és aggódnak is miatta, türelmetlenek is egy kicsit, de úgy a magyarok józanabbik része, mint a románok hisszük és reméljük, hogy az idő ezen a téren is változást fog eredményezni. [...] ⁵

Itt is, amikor pl. elhagytuk Szatmárnémetit, pár perc alatt százával állták körül a kocsinkat, és simogatták a zászlót, és hangosan kiabáltak, mikor lehet már Budapestre utazni. Szatmárnémetiben a rajonálás ⁶ alkalmát is felhasználták arra a reakciós elemek, hogy a sovinizmus hangulatát fokozzák.

Innen Nagybányára mentünk, ahol szintén elég türelmetlen volt a hangulat. Állítólag azzal, hogy a 14.000 lakosú város lett a tartomány székhelye, Nagybánya dolgozóinak lakásviszonyai igen megromlottak. Mint kisvárosban, nagyon sok dolgozó lakott a város központjában, most hogy tartományi székhely lett, Nagybányán középületek nincsenek, így lakóházakat vesznek igénybe erre a célra. A lakókat egyik napról a másikra hirtelen teszik ki a lakásukból, és ez miatt borzasztó sok kellemetlenség van. A rajonálással kapcsolatban az új jövevények lakásbiztosítását is olyan módon intézték el, hogy rengeteg lakást ürítettek ki, és nem adnak semmi támogatást a kilakoltatottaknak. Itt is beszéltem egy tisztviselővel, aki arról beszélt, hogy a gazdasági helyzet is, és a magyaroknak a helyzete is tűrhető, bár a kilakoltatásoknál is a román kilakoltatottak méltatlankodásuk közbe azt panaszták, hogy mért nem X.Y.-t, mért nem azt a magyart teszik ki a lakásából és adják nekem az ő lakását. Ugyanakkor a magyarok azon siránkoztak, hogy mért pont minket, azért mert magyarok vagyunk?

Erdélyi körutam alkalmával határozottan meg tudtam állapítani, hogy a helyzet nem valami rózsás. A román elvtársak itt Bukarestben nem sokat szoktak róla beszélni, bár minden egyes esetben sejtettem, hogy megnyilatkozásaik mögött más egyéb is van. Egészen bizonyos, hogy látják ezt a helyzetet, és nem tudják határozottan, hogy hogyan segítsenek ezen a téren, de meg kell hogy mondjam, nagyon igyekeznek és elkövetnek mindent, hogy a nemzetiségi kérdést a Szovjetunió tapasztalatai és példája alapján oldják meg. Határozott jelei mutatkoznak annak,

kapcsolatban a véleménye, hogy „ha a határzárlat terén némi kis enyhülés következne be a sovinizmus vitorláiból nagyon könnyű volna kifogni a szelet.”

4 A kihagyott részben Kálló azon csodálkozik, hogy Nagyváradon sokkal nagyobb a tisztaság, mint Bukarest utcáin, és az egész Partiumban is sokkal fehérebb kenyeret kapni, mint a román fővárosban...

5 A kihagyott részben az MNSZ helyi titkára azt közli, hogy minden jelentős funkcióban jelen vannak a magyarok, akik „politikailag érettebbek”, ám sok a karrierista, a törtető, aki a románok előtti hajbókolással akar előrébb jutni a ranglétrán.

6 Az 1950-es közigazgatási reform során – szovjet mintára – tartományokat hoztak létre, megszüntetvén a hagyományos megyerendszert. A rajon a tartománynál kisebb közigazgatási egység, mérete a régi járás területéhez hasonlítható

hogy a Román Munkáspárt és a Kormány tisztában vannak azzal, hogy ha a nemzetiségi kérdést jól akarják megoldani és Erdély területén is egy nyugalmi állapotot akarnak létrehozni, akkor erre a legjobb módszer a Szovjetunió példája. Ezért bár tudják hogy mi a helyzet Erdélyben, szívósan munkálkodnak, hogy ezen az egyetlen helyes úton haladva biztosítsák az ország felemelkedését.

*Kálló
követ*

MOL, külügyminisztériumi TÜK-iratok, Románia, XIX-J-1-j, 2. doboz, 1/c csomó, 001540/1950. sz., sokszorosított másolat.